

Työntekijäidentiteetit turvakodissa – etäisyyttä, kumppanuutta ja tulkintaa

Terhi Laine: *VTT, sosiaali-alan yliopettaja, Diakonia-ammattikorkeakoulu*
terhi.laine@diak.fi

Janus vol. 14 (2) 2006, 139-152

Janus

Tiivistelmä

Artikkelissa tutkitaan turvakodin työntekijöiden identiteettejä ja niihin kytkeytyviä tiedon muotoja. Tutkimusaineisto kerättiin yksilö- ja ryhmähaastattelulla vuosina 2001-2003. Haastateltavina oli yhteensä 43 työntekijää. Aineistoa analysoitiin tulkintarepertuaareilla. Tulosten mukaan identiteettejä kuvaavat erillinen työntekijä, kumppani ja tulkitsija. Erillisen työntekijän identiteetistä välittyvä kokemuksellinen ja reflektiivinen tieto. Tämä vastaa väkivaltatyön haasteisiin eli siihen, että uhrin turvallisuus taataan ja että väkivallan tekijä vastuutetaan teoistaan. Kumppanuudella työntekijä voi liittoutua asiakkaan kanssa, mitä on pidetty tärkeänä erityisesti silloin, kun työskennellään väkivaltaa kokeneiden naisten kanssa. Tulkitsijaidentiteetti yhdistää kumppanuutta ja erillisen työntekijän identiteettiä ja toimii kittinä tiedon muotojen välillä. Ristiriitaiset ja hämmennystä aiheuttavat asiat eivät ratkea kumppanuudella tai erillisellä työntekijäidentiteetillä, eikä niihin anna vastauksia yksin informaalinen tai formaalinen tieto, vaan niiden luova yhdistäminen.

Abstract

The article concentrates on identities of employees at shelters. It also deals with different knowledge patterns linked to identities through discourse. The data was collected through individual and group interviews in 2001-2003. 43 employees were interviewed. The data was analysed using interpretative repertoires. The results indicate that the employees produce three different kinds of identities: 'independent worker', 'partner' and 'interpreter'. 'Independent worker' is suitable if we think about challenges of violence specific work i.e. safety of the victim and the abusers' accountability for violence. The second identity 'partner' is important when the client is a woman who has been victimized. 'Interpreter' binds those two other identities together. It is not possible to find answers to difficult and discrepant situations only by using informal and formal knowledge or constructing identities of 'independent workers' or 'partner' but using both of them. This kind of situation means constructing of 'interpreter' identity.

Johdanto

Sosiaali-alan työn ja tutkimuksen yksi ydinkäsymys on, millaista tietoa työntekijät käyttävät asiakastyössä. Ihmissuhdeammateissa tieto voidaan pelkistää kolmeen osa-alueeseen: formaaliin eli teoreettiseen tietoon, käytännölliseen ja kokemukselliseen tietoon sekä itsesääteleytie-

toon (Tynjälä 2004, 176). Jälkimmäisestä sosiaalityön keskustelussa käytetään reflektiivisen (Karvinen 1993; Karvinen 1996) tai refleksiivisen (Fook 2002, 43; Fook 2004, 18; Fook 2005, 6) tiedon käsitettä. Sosiaalityössä kokemuksellinen tieto voi ääripäässä muodostua pelkästään elä-

”Työntekijäidentiteetit..”

män- tai työkokemuksesta, kuten perinteisessä maallikkoauttamisessa. Tämän vastakohtana on ”puhdas” professionalismismi, jossa tieto rakentuu akateemisesta perinteestä ja teorioista. Käytännöissä tieto syntyy näiden ääripäiden välissä, mutta usein tiedonmuodostuksen prosessit eivät ole näkyviä tai tiedostettuja. (Ks. Healy & Meagher 2004, 246-247; Karvinen-Niinikoski 2005, 80-81.)

Tässä artikkelissa olen kiinnostunut, miten sosiaalialan käytännöistä rakentuva tieto yhdistyy työntekijän identiteettimäärittäisiin. Sosiaalityö ei perustu tekniseen rationaalisuuteen, sillä asiakkaan tilanteina ja ongelmina avautuva sosiaalinen todellisuus on monimutkainen, uusiutuva ja uudelleen muokkautuva. Tulkittessaan asiakkaiden tarinoita työntekijä ei ole ainoastaan tiedon käyttäjä, vaan myös tiedon tuottaja (ks. Fook 2005, 7; Healy 2005, 101-102) ja identiteetti kietoutuu tiedon tuottamisen prosessiin.

Artikkeli kuvaa työtä turvakodeissa työntekijöiden näkökulmasta. Etsin vastausta siihen, miten ja millaisia identiteettejä työntekijöiden haastattelupuhe tuottaa. Tutkimuskohde on tärkeä, koska työn arjessa työntekijöiden itsemäärittelyt voivat jäädä näkymättömiksi. Myöhäismodernissa yksilöllä – myös toimiessaan ammatissa – on valittavanaan erilaisia identiteettejä (ks. Törrönen 2000, 243). Ne ovat yhteydessä asiakkaille tarjottaviin muutosmahdollisuuksiin eli identiteetit ovat suhteessa parisuhdeväkivaltaan puuttumiseen, asiakkaiden elämään ja myös työn kehittämiseen.¹

Parisuhdeväkivalta ja turvakoti

Yhteiskunnallinen kiinnostus parisuhdeväkivaltaan ja sen ehkäisyyn on varsin nuorta verrattuna yhteiskunnalliseen heräämiseen monen muun sosiaalisen ongelman kohdalla. Ensimmäiset turvakodit perustettiin Suomeen vuonna 1979, ja vähitellen toiminta vakiinnutti paikkansa

keskeisenä Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten toimintamuotona (Heinänen 1992, 1-30; myös Satka 1994, 299-322). Turvakotijärjestelmän erityispiirteenä on sen kiinteä yhteys ensikotitoimintaan. Suomalainen järjestelmä poikkeaa monen muun maan vastaavista palveluista yhtäältä siinä, että meillä toiminnan lähtökohta on ollut lastensuojelullinen ja perhekeskeinen, toisaalta siinä, että turvakodit eivät ole kiinteässä yhteydessä naisliikkeeseen. (Keskinen 2005, 98-108; Laine 2005, 23-24; myös Pehkonen 2003; Piispa 2004.)

Turvakotityöntekijät tekevät työtä nais- ja miesasiakkaiden – väkivallan uhrien ja tekijöiden – kanssa. Asiakkaiden elämää varjostaa pitkään jatkunut parisuhdeväkivalta. Työn tavoitteena on väkivaltakierteen katkaiseminen. Turvakotien miestyö on sukupuolierytinen työmuoto, sillä siinä miestyöntekijät työskentelevät miesasiakkaiden kanssa (Nygqvist 2004, 101-106). Käytäntöjen näkökulmasta voidaan puhua myös turvakodin naistyöstä, vaikka virallisissa määritelmässä tätä termiä ei käytetä. Naistyöllä tarkoitetaan naistyöntekijöiden sukupuolen tiedostavaa ja naisasiakkaiden tarpeet huomioon ottavaa toimintaa. Tällöin sukupuoli saa käytännöissä erilaisia merkityksiä, eikä työtä voi luonnehtia sukupuolen sivuuttavana sukupuolineutraalina työnä. (Laine 2005, 173-174, 183-184.)

Turvakodeissa työntekijät tekevät työtä myös lasten kanssa, mutta tässä artikkelissa keskitytään nais- ja miesasiakkaiden kanssa tehtävään työhön. Asiakastyössä turvakotityöntekijät määrittelevät parisuhdeväkivaltaa, mikä suodattuu työntekijöiden maailmaan ensisijaisesti palvelujen käyttäjien elämästä tehtyjen tulkintojen kautta. Parisuhdeväkivalta on aikuisen miehen ja naisen välistä väkivaltaa. Tällöin parisuhde tulee väkivallan keskiöön ja sitä määrittäväksi tekijäksi ilman, että otetaan kantaa siihen, kuuluuko parisuhteeseen lapsia tai asuvatko nainen ja mies samassa asunnossa. Parisuhdetta voidaan tarkastella tilana ja tilanteena, johon parisuhdeväki-

”Työntekijäidentiteetit..”

vallalla viitataan (ks. Husso 2003, 43). Ongelma on sukupuolistunut, sillä se saa merkityksensä sukupuolten välisistä valtasuhteista: nainen on tyypillisesti väkivallan uhri ja mies tekijä (Ronkainen 1998, 2). Siten sukupuoli rakenteellisena tekijänä määrittää sitä (ks. Jokinen 2000, 13; Keskinen 2005, 62-67).

Tulkintarepertuaarit ja identiteetit

Sosiaalityön tutkimuksessa tulkintarepertuaari liittyy ajatukseen sosiaalisen todellisuuden moninaisuudesta (Juhila 2004, 171). Repertuaarit ovat kulttuurisesti jaettuasi asioiden jäsenystapoja. Yleensä puheessa on useita erilaisia repertuaareja (mt.), jotka ovat tutkijan tulkintatyön tuloksena syntyneitä analyysin perusyksiköitä, eivät aineiston raakamateriaalia (Suoninen 1997, 49; Wetherell & Potter 1988, 168). Repertuaareissa yhdistyy ryhmien tulkinnan tapoja niiden ollessa ryhmän jäsenten saatavilla. Ne eivät ole faktisesti yhden ryhmän sisäistä kuvausta. Repertuaareja voi tunnistaa puheen piirteiden avulla, niiden ollessa suhteellisen yhtenäisiä ja ristiriidattomia kokonaisuuksia. Ne kiteytyvät kohtiin, joissa käytetään tiettyä tyyliä tai kielellisiä konstruktioita ja ne voivat ilmetä yhdessä tai useammassa avainsanassa tai metaforassa. (Edley 2001, 198; Potter & Wetherell 1987, 147-156; Wetherell & Potter 1988, 172). Repertuaari voi ilmaista esimerkiksi 1) samankaltaisen rakenteen toistumista (esim. me työntekijät – ne asiakkaat), 2) kielikuvia (esim. ”iholla”), 3) sanastoa (esim. rankkaa) tai 4) toimijasubjektia (minä – hän). Erilaisten repertuaarien välityksellä sama aihe, esimerkiksi asiantuntijuus, voi olla erilainen eli ”totuus” voi vaihdella. (Böök 2001, 48.) Repertuaari tuottaa identiteetin, minkä lisäksi sitä voidaan tarkastella toiminnan kautta, esimerkiksi tuomalla esille työssä käytettävät tiedonmuodot.

Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimuksessa on oltu kiinnostuneita sosiaalisessa todellisuudessa tuotetuista identiteettimäärytyksistä (esim.

Jaatinen 1995; Jokinen 1995; Suoninen 1997; Virokannas 2004). Diskurssianalyttinen tutkimus kohdistuu minän selittämisen sijasta tapaan, jolla minää käytetään ja muotoillaan. Tällöin tärkeä analyttinen kysymys on, miten jokin identiteetti on puhujalle relevantti. (Antaki & Widdicombe 1998, 1; Widdicombe 1998, 191.) Puheen tuottamisen tilanne, paikka ja aikaisemmat elämäkokemukset ovat yhteydessä identiteettien rakentumiseen. Ei siis ole olemassa yhtä ”minää”, joka odottaa löytämistään, vaan useampia kielellisiä muotoja, jotka tähtäävät itsemäärittelyihin (Potter & Wetherell 1987, 102; Suoninen 1993; ks. myös Törrönen 1999, 6; 2000; Törrönen & Maunu 2004, 327.)

Identiteeteillä on nähty olevan yhteys institutionaaliseen vuorovaikutukseen – siihen, miten yksilöt asettuvat institutionaalsiin paikkoihin, kuten sosiaalityöntekijöiksi tai asiakkaiksi (ks. Juhila 2004, 170). Identiteeteillä ei viitata pelkästään yksilölliseen tai sosiaaliseen, vaan siinä yhdistyvät nämä molemmat (Wenger 1998, 145). Identiteetit ovat kerroksittaisia, jatkuvassa liikkeessä ja muutoksessa olevia, mutta myös avoimia, ristiriitaisia ja pirstaleisia (Hall 1999, 225-226; Wetherell 1996, 224, 227). Tästä näkökulmasta yhtenäistä, loppuunsaatettua ja varmaa identiteettiä ei ole (Hall 1999, 23, 44, 223-224; myös Wenger 1998, 154). Edellä kuvatun kautta määrittelen tämän tutkimuksen identiteettikäsityksen tulkintarepertuaarin tuottamaksi puhujien itsemäärittelyiksi, eräänlaisiksi puhujan käytössä oleviksi kulttuurisiksi resurssiksi (ks. Widdicombe 1998, 197).

Aineisto ja sen käsittely

Sosiaalialalla tuotettujen identiteettien ymmärtämiseksi tarvitaan tutkimusta, jossa aineistot on kerätty asiakastilanteista sekä tutkimusta, jossa työntekijät voivat pohtia ja kuvata omaa asiantuntijuuttaan. Haastattelupuhe ei ole irrallaan käytännöistä, sillä se kantaa mukanaan käsityksiä

”Työntekijäidentiteetit...”

ja oivalluksia turvakotityön arjesta. Puhe on osa käytäntöä, johon se ankkuroituu tulkinnan kautta. Tämä hävittää ajatuksen haastattelupuheesta sosiaalisena faktana (Burr 1998, 14-18; Jokinen et al. 1995, 9-13; Saurama 2002, 45).

Aineisto on kerätty kahdesta eteläsuomalaisesta Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksestä. Ne eroavat palvelutuotannoltaan, mutta koska tavoitteena ei ole turvakotien vertaaminen, en kuvaa näiden turvakotien palveluja yksityiskohdista². Aineisto on kerätty kolmessa osassa vuosina 2001-2003. Tutkimusaineisto muodostuu yhteensä 35 haastattelusta, joista yksilöhaastatteluja oli 21 ja ryhmähaastatteluja 14 (taulukko 1).

Kaikista haastateltavista kolme osallistui haastatteluihin kolme kertaa eli jokaisessa aineistonkeruuvaiheessa, 13 kaksi kertaa ja 27 kerran. Haastateltavina oli eri haastattelukerroilla yhteensä 43 työntekijää, joista kahdeksan oli miehiä ja 35 naisia. Miehistä neljä työskenteli turvakodin Jussi-toiminnassa eli miestyössä, loput neljä turvakodin muissa tehtävissä. Haastateltujen ammattinimikkeitä olivat ohjaaja (16), sosiaalityöntekijä (4), Jussi-työntekijä (4), projektityöntekijä (6), avokriisityöntekijä (2), Alvariperhetyöntekijä (6), baby blues -työntekijä (1), perhekuntoutustyöntekijä (3) ja taloudenhoitaja (1)³. Haastateltujen ammattinimikkeiden kirjo, diskurssianalyttisen lähtökohdan ohella, selittää sen, miksi tässä tutkimuksessa ei käytetä am-

matti-identiteetin käsitettä, vaan työntekijyyttä määrittävää identiteetin käsitettä.

Työntekijöiden ikä vaihteli 23 ja 57 vuoden välillä. Suurin osa (23) haastateltavista oli 40–49-vuotiaita. Ensimmäisen haastattelukerran mukaan tarkasteltuna turvakotityössä kertynyt työkokemus vaihteli kolmesta kuukaudesta yhdeksääntoista vuoteen. Lähes kaikki (37) työntekijät olivat olleet turvakodissa töissä yli vuoden. Suurimmalla osalla (34) haastateltavista oli sosiaalialan tutkinto yliopistosta (4), ammattikorkeakoulusta (6) tai opistoasteelta (20). K uudella työntekijällä oli terveysalan opistoasteinen tutkinto. Mukana oli myös kolme muun alan koulutuksen saanutta.

Vuonna 2001 haastattelut tehtiin paitsi tutkimusta, myös kehittämistyötä (Laine 2002; Laine 2004) varten ja tällöin haastatteluteemat olivat seuraavat: perustiedot, kuormittava asiakastapaus, muut kuormittavuutta aiheuttavat asiat, työmenetelmät, asiantuntijuus, työyhteisö sekä hyvin toimivat ja kehittämistä vaativat asiat. Vuonna 2002 yksi keskeinen haastatteluteema oli sukupuoli ja sen merkitys työssä. Vuonna 2003 haastatteluissa käsiteltiin turvakodin määrittelyä, parisuhdeväkivaltaa ja turvakotia työyhteisönä.

Litteroitua tutkimusaineistoa kertyi noin 530 liuskaa. Tutkimusaineisto tallennettiin kvalitatiivisen aineiston käsittelyohjelmalle, jonka avulla myös luokiteltiin aineiston. Luokiteltu aineisto

Taulukko 1. *Tutkimusaineisto*

	Yksilöhaastattelu	Ryhmähaastattelu
1. haastattelu, vuonna 2001	13	6
2. haastattelu, vuonna 2002	5	-
3. haastattelu, vuonna 2003	3	8
Yhteensä	21	14

”Työntekijäidentiteetit..”

oli raakamateriaalia, josta etsin merkityksiä, joita työntekijät puheessaan käyttävät. Merkitysten etsiminen alkoi luokitellun aineiston osien yhdistämisellä. Yhden koodin sisällä oli paljon erilaista tietoa, mikä ei välttämättä liittynyt työntekijöiden itsemäärittelyihin. Tässä artikkelissa käsitellävät merkitykset hajosivat luokittelussa seuraavasti: 1) työntekijän ja asiakkaan eroa kuvaava repertuaari oli luokiteltu koulutus, työkokemus, työntekijä -koodeilla, 2) asiakkaan ja työntekijän samankaltaisuutta kuvaava repertuaari oli luokiteltu elämäkokemusta, läsnäoloa ja naistyötä kuvaavilla koodeilla, 3) asioiden määrittelemättömyyttä ja tilanteiden avoimuutta korostava repertuaari oli jäsenetty perheväkivalta-, pehe-, päihde- ja palvelujärjestelmäkoodeilla.

Repertuaarit kertovat työntekijän suhteesta todellisuuteen ja niiden sisällä muotoutuvat identiteettimäärittelyt. Ne kertovat, että itsemäärittelyt eivät synny pelkästään jaottelulla meidän (työntekijöiden) ja muiden (asiakkaiden) maailmaan, vaan repertuaareista viimeinen, asioiden määrittelemättömyyttä ja tilanteiden avoimuutta korostava merkityssisältö, avaa itsemäärittelyt laajemmin, maailma- tai yhteiskuntasuhteen kautta. Tämä perustelee sen, että en käytä tutkimuksessa identiteettikäsitteen sijasta subjekti-position käsitettä, jota on usein käytetty silloin, kun keskitytään identiteettimäärittelyihin meidän ja muiden välisen eron tekojen kautta (ks. Törönen 2000).

Saadakseni kuvan tulosten yleistettävyydestä suhteessa koko aineistoon luin aineiston läpi haastattelu haastattelulta. Laskin merkityssisältöjen tuottamien identiteetilausumien määrän kunkin haastattelun osalta. Tällöin lausuman tuli sisältää työntekijän itsemäärittelyä, mikä usein tarkoitti omien oikeuksien ja velvollisuuksien kuvaamista. Lähes jokaisessa haastattelussa oli työntekijän itsemäärittelyjä. Kahdeksassatoista haastattelussa oli löydettävissä kaikki kolme identiteettiä. Yhdessätoista haastattelussa oli lausumia, jotka kuvaavat erillisen työntekijän

identiteettiä ja kumppanuusidentiteettiä. Kolmessa haastattelussa oli erillisen työntekijän identiteetti ja tulkitsijaidentiteetti ja yhdessä haastattelussa oli vain erillisen työntekijän identiteetti. Lausumien määrä oli seuraava: erillisen työntekijän identiteetti 235 lausumaa, kumppanuusidentiteetti 183 lausumaa ja tulkitsijaidentiteetti 114 lausumaa.

Työntekijöiden identiteetit

Erillisen työntekijän identiteetti

Turvakotien työntekijät kuvaavat työtään asiakkaan ja työntekijän välisillä eroilla. Tähän kuluu yksi turvakotityötä kuvaavista repertuaareista. Työntekijä tuottaa asiakkaan palvelun käyttäjänä, kun hän kuvaa itseään ja asiakasta erottavia asioita. Eron tekijöinä voivat olla koulutus tai työkokemus, jonka myötä kokemuksellinen tieto suodattuu osaksi asiantuntijuutta. Koulutuksen kautta työ sisältää myös reflektivistä tietoa – teorian, käytännön ja kokemusten yhdistämistä – ja mahdollisuuden toimia toisin työntekijäpositiosta käsin. Asiakkuus saa merkityksensä vastakohtana: me työntekijät – ne asiakkaat. Työntekijä voi määritellä itsensä työntekijäyhteisön jäsenenä ja korostaa työyhteisössä syntyvää jaettua asiantuntijuutta.

TL: Jos sä vielä kuvaat sitä, mitä se sun osaa-minen on, miten sä sanottasit sitä?

H: [...] täytyy vahva olla siinä, että en mee liikaa asiakkaan asiaan [...] kuitenkin nähdä se kokonaisuuskin [...] ettei sotkeudu ihan kokonaan [...] (03/YIN) (nt)

TL: Jos sä kuvaisit omaa asiantuntijuutta, miten sä kuvaisit sitä. Sitähän on tullu tossa, mut miten sä vielä kuvaisit sitä?

H: [...] kuitenkin tietää se raja ja joskus joutuu tekemään [...], et ihan konkreettisesti miettii sitä rajaa siinä, ettei mee puurot ja velit sekasin [...] (01/YIN) (nt)

”Työntekijäidentiteetit..”

TL: Miten sä kuvaat sun omaa ammatillista identiteettiä?

H: [...] minkä mä tuon siihen, ni mul on kokemusta niistä kysymyksistä. Kokemusta ja mä oon rutinoitunut keskustelemaan ihmisten kanssa ja sitten ja osaan ehkä levittää sitä asiakkaan palettia leveemmäks. (03/YIM) (nt)⁴

Työntekijä konstruoi eroa suhteessa asiakkaaseen esimerkiksi kysyttäessä osaamisesta, asiantuntijuudesta tai identiteetistä. Hänen velvollisuutenaan on pitää etäisyyttä ja jäsentää kokonaisuus, vaikka samaistuisikin palvelun käyttäjän arkeen. Erillisen työntekijän identiteettiä rakennetaan yhtäältä voimakkailla ilmaisuilla, jotka kytkeytyvät vaihtoehdottomuuteen, toisaalta puheessa voi olla metaforia. Tom Arnkil (2005) kirjoittaa sosiaalityöstä ja metaforista, joihin puhuja voi viedä paljon tietoa. Ne ovat luovia, kah-ta todellisuutta yhdistäviä, dialogisia ja puoleksi omia. Metafora on ”myönteinen häiriö”, johon työntekijä kuljettaa omaa kokemustaan yhdistämällä sen toiseen todellisuuteen. (Mt., 187-195; Lehtonen 2000, 43; Ronkainen 1999, 218-219.) Erillisyys ei ole vuorovaikutussuhteessa helppo tai itsestään selvä asia, vaan sen eteen työntekijä tekee työtä.

TL: Miten sä kuvaisit sun omaa osaamista, asiantuntijuutta?

H: No tosi hyvänä, koska mulla on paljon sitä teoreettista pohjaa ja nyt vielä viimeaikoina saanu sitä vielä lisää ja myös paljon työkoke-musta tästä työstä [...] (01/YI M) (nt)

H: Mä ainakin koen, ite sillei, et mul on ainakin aika monipuolinen koulutus ja sitte työkoke-mus ja ne tuo varmuutta siihen omaan asia-kastyöhön. (03/I I R/N) (nt)

Haastattelija pyytää työntekijää määrittelemään osaamista ja asiantuntijuutta. Kysymys sisältää kaksi osittain eri asiaa, osaamisen ja asiantun-tijuuden. Haastateltava ei reagoi mitenkään

kysymyksen hämäryyteen, vaan ryhtyy määrit-telemään omia ominaisuuksiaan, identiteettiä. Kysymyssana miten ohjaa vastausta. Työnteki-jä perustelee vastaustaan sillä, että hänellä on runsaasti teoreettista pohjaa ja paljon työko-kemusta. Työntekijä arvioi myönteisesti omaa asiantuntijuuttaan, kun taustalla on teoreettista osaamista. Koulutuksessa saatu tieto tai taito muuttuu käytännössä työn hallinnaksi. Voi olet-taa, että koulutus tuo työhön reflektiivistä tietoa – teorian, käytännön ja kokemusten yhdistämistä – ja mahdollisuuden toisin toimimiseen työn-tekijäpositiosta käsin. Toisessa otteessa toistuu runsauden teema ilmentyen monipuolisena koulutuksena. Hyvä osaaminen ja varma asiakas-työ ovat työntekijän itsemäärittelyjä. Vastauksia yhdistää se, että niihin ei kytkeydy kapea-alainen erityisosaaminen asiakastyön määrittelynä.

Lapsen asema ja naisasiakkaan muutos ovat asi-oita, joissa myös korostuu erillisen työntekijän identiteetti, kun aineistoa analysoidaan suku-puolierityisen naistyön näkökulmasta. Lapsen etu ilmaistaan selvästi, esimerkiksi toteamalla, ettei äiti vastaa lapsen tarpeisiin. Tällöin puheen subjektina on äiti ja siinä määrittellään asiakas-naisen identiteettiä ja kuvataan asiakkaaseen kohdistuvia velvollisuuksia – äidin tehtävänä on huolehtia lapsesta. Lapsen etu kytkeytyy lasten-suojeluun, lasten hyvinvointiin ja työtä ohjaavaan lainsäädäntöön. Toinen erottautumista korosta-va kohta yhdistyy työskentelyvaiheeseen, jossa työntekijä voi havaita merkkejä naisen elämän selkiytymisestä. Tällöin puheen subjektina on naisiasiakas ja asiakkuutta tuotetaan vastakohti-na: me työntekijät – ne asiakkaat.

TL: Mitkä on sun työmenetelmät?

H: Tärkein on sen väkivallan käsittely. Pyrkimys ottaa asiat puheeksi sellasena, ku ne on ja puhua, niin ku sanonta kuuluu asioista oikeilla nimillä. Ja siinä pyrkimyksenä on, että se väki-valtatilanne saadaan puhuttua läpi, että tulee käsitys, mitä siellä oikeesti on tapahtunu. Sen miehen kokemus on, että väkivaltaan ajautuu

”Työntekijäidentiteetit..”

eikä sille oikeen pysty tekemään mitään. Se tapahtuma käydään läpi. Oikeestaan poikkeuksetta löytyy niitä mahdollisuuksia, missä ois voinu tehdä toisin, ois voinu valita jonkun toisen tien siinä konfliktitilanteessa ja se semmonen ensiapu tavallaan. Sitten uuden käytäytymisen opettelu. (03/5R/M) (mt)

Työntekijä kuvaa, kuinka miestyön asiakastapamisessa käydään läpi väkivaltatilannetta. Hän kertoo auttamistilanteesta siten, että puhutaan asioista siten kuin ne ovat. Jos väkivaltatilannetta ei käytäisi läpi, se hyväksyttäisiin. Tällöin asiakasidentiteetti ei muuttuisi, eikä työ määrittäisi muutostyönä. Puheessa asiat ilmaistaan passiivissa. Haastateltava ei selvästi ilmaise, kuka tekee mitä. Passiivisuus häviää, kun työntekijä puhuu miesasiakkaan kokemuksesta. Tässä puhuja tekee eron asiakkaan ja itsensä välillä, eikä sijoita itseään asiakasmiehen todellisuuteen. Väkivaltaan ajautumisen tunteen sanallistaminen on akuutin tilanteen ratkaisemista. Samalla se on muutosprosessin lähtökohta, tapahtuneen realisoimista, jotta voidaan etsiä uusia toimintatapoja. Tämän jälkeen voidaan painottaa asiakkaan tukemista. Työntekijä voi myös arvottaa väkivaltaisen tilanteen läpikäymistä työn kaikkein tärkeimpänä tehtävänä.

Kumppanuusidentiteetti

Asiakkaan ja työntekijän samankaltaisuus on yksi turvakotityöntekijöiden puheen repertuaareista. Tämä repertuaari tuottaa työntekijälle kumppanuuteen pohjautuvaa identiteettiä. Samankaltaisuus voi tarkoittaa asiakkaan asemaan asettumista. Puheessa työntekijä viittaa asiakkaan ja työntekijän kuuluvan samaan ryhmään, jolloin kumppanina oleminen ja kumppanuus hävittää työntekijä- ja asiakaspositiot.

Kumppanuuden kautta työntekijä on työprosessissa vertaisena. Tässä kohdin informaalinen, kokemuksellinen, hiljainen ja intuitiivinen tieto yhdistyvät asiantuntijuuteen. Turvakotityössä kumppanuus vapauttaa – ainakin teoreettisesti

– työntekijän institutionaalisista pakoista ja auttaja-autettava -valtasuhteesta. Samankaltaisuus on resurssi, jolla tuotetaan yhteisymmärrystä, dialogisuutta ja yhteistä työn tavoitetta.

H: [...] Mä enemmän lähen siitä tunteesta, että mikä fiilis mulla on ja tunne ja mitä mä teen. Se ei tarkoita, että mä en kaikkea huomiois, mutta se, mä näen, että mä lähen siitä, pyrin lähtee siltä samalta viivalta sen asiakkaan kanssa ja mä olen, suuntaudun asiakkaaseen, että mulla voi olla samoja ongelmia [...] et se on mulle hirveen tärkeä, et lähen siltä samalta viivalta ja mahdollisimman tyhjänä pää. (03/Y/M) (nt)

Parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten kanssa tehtävä työ lähtee tunteesta ja intuitiosta, jonka tulkitseen läsnäolona. Työntekijä kuvaa asiakastilanteeseen asettumista siten, että hän suuntautuu asiakastyöhön ilman ennakkokäsityksiä pyrkien eläytymään ja asettumaan asiakkaan asemaan. Puheessa tulevat esille työtä määrittelevät arvot: tasa-arvoisuus ja asiakaslähtöisyys.

Seuraavat otteet ovat samoista haastatteluista, joita käsiteltiin jo erillisen työntekijäidentiteetin kohdalla. Ne osoittavat, kuinka työntekijät tuottavat paitsi asiakkaan ja työntekijän välistä eroa, myös läsnäolon kautta kuvattua ihmisen kohtaamista.

TL: Jos sä vielä kuvaat sitä, mitä se sun osaaminen on, miten sä sanottasit sitä?

H: Mun osaaminen, no se varmaan on, emmä tiedä, kai se on jonkinlaista sellasta herkkyyttä asettua johonkin tilaan [...] (03/Y/N) (nt)

Haastattelija pyytää tarkentavassa kysymyksessä haastateltavaa kuvaamaan työssä tarvittavaa osaamista. Työntekijä hakee sanoja ja pysähtyy kysymyksen äärelle. Tämän jälkeen hän kertoo, kuinka asiakastyö sisältää olemista, herkkäviritteseen, samaistumisen mahdollistavaan tilaan

”Työntekijäidentiteetit...”

asettumista. Tämä artikuloituu puheessa epävarmana, ei niin määriteltävissä olevana.

TL: Jos sä kuvaisit omaa asiantuntijuutta, miten sä kuvaisit sitä. Sitähän on tullu tossa, mut miten sä vielä kuvaisit sitä?

H: Kuitenkin musta tuntuu, et tärkein musta on se kontakti, et tää ei oo kikkailua. Tämönen herkkyyks, et hyvin hyvin herkästi läsnä [...] (O1/YIN) (nt)

Työntekijä ilmaisee, kuinka hän arvioi asiakkaan kanssa syntyvän kontaktin hyvin merkittävänä. Yhteys tai yhteisymmärrys asiakkaan kanssa on työssä jopa tärkeintä. Puhetta voi tulkita asiakastyön arvojen kautta. Menetelmät voivat hallita asiakastilannetta, ja niiden korostuessa menetetään mahdollisuus aitoon vuorovaikutukseen. Työntekijä korostaa asiakkaan ja työntekijän lähtevän samasta yleisinhimillisestä ihmisyydestä. Ihmisyys ja herkkyyks mahdollistavat neuvottelutavuuden ja toiseuden ylittämisen ja poistavat subjekti-objektisuhteen (ks. Arppe 1992, 69). Yhteisymmärrykseen tähtäävässä sosiaalisessa toiminnassa tilanne ei voi olla ennalta kokonaan määriteltä, vaan yhteistyön ja vuorovaikutuksen tavoite syntyy neuvottelujen kautta (Habermas 1987, 128-131).

Asiakkaan ja työntekijän ollessa samaa sukupuolta sukupuolitettut kokemukset rakentavat kumppanuutta. Kumppanuusidentiteetti korostuu naisasiakkaan selviytymisprosessin alkuvaiheessa, kun naistyöntekijä asettuu asiakkaan kanssakulkijaksi muutosprosessin vaiheessa, jota työntekijä kuvaa naisasiakkaan kyvyttömyyden ja ajoittain uhrinposition kautta. Naistyöntekijät tuovat puheessa esille, että ”kuuntelee naista ja voi asettua siihen rooliin, miltä naisesta tuntuu” tai ”koen naiseuden etuna ja helppoutena [...] samaistuminen ehkä eri tavalla helpompaa”. Puhetta tuotetaan tyypillisesti minämuodossa, jolloin haastateltava sijoittaa itsensä subjektiksi ja toimijaksi. Naistyöntekijöillä puhe on henkilökohtaista, ja siinä ovat mukana myös äitiysko-

kemukset ja niiden jakaminen asiakkaan kanssa. Tällöin puhe usein liittyy intuitiivisen ja hiljaisen tiedon käyttöön asiakastyöskentelyssä. Tämä ilmaistaan esimerkiksi seuraavasti: ”Naisena [...] tietyt asiat ja jutut ymmärtää, mist on oikeesti kyse, vaikka niistä sanoja ei ookaan sillä vastapuolella”. Asiantuntijuus sekoittuu työntekijän yksityisillä kokemuksilla, haluttiinpa sitä tai ei. Samalla asiantuntijuuden kontekstina on kulttuurinen naiseus.

Työskennellessään miesasiakkaiden kanssa naistyöntekijät rakentavat kumppanuusidentiteettiä seuraavasti: ”Koen etuna, että on miehenä tässä työssä [...] rauhallisuutta tuova tekijä”. Miesasiakkaan kuulemista ja ymmärtämistä ei ilmaista henkilökohtaisesti, vaan pikemminkin passiivissa: ”miehiä kuullaan”. Miestyöntekijät eivät artikuloi ja merkityksellistä puheessa omia vanhemmuuskokemuksiaan osana käytännön asiantuntijuutta. Tämä ei ole miesten tapa puhua. Kumppanuusidentiteetti ei ole yhtä vahva mies- kuin naistyössä, mikä voi johtua siitä, että työn tematiikka on väkivalta ja tavoitteena asiakasmiehen vastuuttaminen toiminnastaan.

Seuraavat otteet ovat ryhmähaastatteluista saatuja vastauksia kysymykseen, jossa on suoraan tai epäsuoraan pyydetty määrittelemään omaa asiantuntijuutta. Epäsuoralla tarkoitan esimerkiksi sitä, että kysymyksessä on käytetty ammatillisuuskäsitettä. Otteet ovat ryhmähaastattelujen keskeltä, joissa on saatettu pohtia esimerkiksi sitä, kuinka työntekijä tietää, miten toimia uudessa yllättävässä tilanteessa. Elämäkokemus karttuu perheessä, yksityisten roolien kautta ja sen taustalla ovat yksityiselämän roolit ja arkitieto.

TL: [...] Mihin se ammatillisuus pohjaa?

H: [...] jotenkin siihen ympärillehän se rakentuu, että on se elämäkokemus, et mikä auttaa, ni jos miettii itteessä, ni oma ydinperhe ja lapsuuden tarinat ja sit tietenkin se

”Työntekijäidentiteetit...”

oma parisuhteet ja vanhemmuudet ja [...] (03/11R/N) (nt)

H: [...] Sit tietysti se oma elämäkokemus ja on aikuiset lapset ja muuten, että on sillälailla sitä kokemusta, et mä luulen, et sitäkin tässä työssä tarvitaan ihan sellasta arkikokemusta lisänä [...] (01/5R/N) (nt)

H: Koostuu ihan omasta yksityiselämän kautta kokemuksia ja lapsia ja lapsenlapsia ja semmosia niistä ihan valtavasti hyötyä tässä työssä. (01/3R/N) (nt)

Naistyöntekijät kuvaavat omat elämäkokemuksensa osana asiantuntijuutta. Tällöin puhe on vakaata ja varmaa, eikä se sisällä sanojen hakemista tai viipyilyä. Oma lapsuus ja aikuisuuden perhe-elämän kokemukset ovat apuna ja lisänä käytännön työssä ja asiantuntijuuden määrittämisessä. Ne ovat asiantuntijuuden tietovarantoa. Tämä voi edesauttaa asiakkaan osallisuutta ja voimaantumista.

Naiset jäsentävät identiteettiään yhdistämällä siihen perheen ja kodin tapahtumia. Perhettä ja kotia voidaan pitää ideologisina käsityksinä, jotka ovat jatkuvassa muutoksen tilassa (Keskinen 1996, 10). Kun nainen rakentaa ammatillisuutta yksityisyydestä, kysymys on tiedon uudelleen määrittelystä, mitä voidaan kuvata ammatillistettuna tai yhteiskunnallistettuna äitiytenä. Tällä tarkoitetaan, että äitiys on enemmän kuin yksilön identiteetin ja valintojen kriteeri, koska äitiys kuljetetaan yhteiskuntaan ja politiikkaan, jolloin se saa yhteiskunnallisen merkityksensä (Anttonen 1997, 182). Turvakodissa naisen tietämys ammatillisessa tilanteessa rakentuu yksityisen ja julkisen yhdistämiselle, omien henkilökohtaisten kokemusten tuomisena ammatillisuuden sisään. Tällöin kaksi tiedon tuotannon aluetta ovat vastavuoroisessa suhteessa toisiinsa. Viralliset tekstit, jotka käsittelevät ammattia ja jotka on suunnattu suurelle yleisölle, eivät tuo tätä esille,

koska yksityinen tieto ei lisää ammatin arvostusta.

Tulkitsen kumppanuudella olevan yhtymäkohdian kansalaisuuden kanssa. Työntekijät kirjoittavat kansalaisuuden ammatillisuuden sisään ja pysyvät samanaikaisesti ammatillisessa roolissa. Näkökulma poikkeaa ajatuksesta, jonka mukaan ammatillinen henkilöstö työskentelee ammatillisten roolien ulkopuolella sijoituessaan maallikkokehykseen (Peräkylä 1990, 18). Maallikkokehyks on lähellä asiakkaan ja työntekijän samankaltaisuutta kuvaavaa tulkintarepertuaaria. Sosiaalipolitiikan lähtökohtana on sosiaalinen kansalaisuus, johon liittyy solidaarisuus, tasa-arvoisuus, yhteisöllisyys ja sopimus kansalaisten keskinäisistä suhteista (Anttonen 1987, 144). Kansalainen voi jäädä kasvottomaksi viittaukseksi väestöön, kuntalaiseen tai solidaariseen lähimmäiseen (ks. Pohjola 1999, 66-67). Asiakas ja kansalainen erotetaan helposti toisistaan (mt., 67), samoin sosiaalialan ammattilainen ja kansalainen. Kumppanuudella työntekijä määrittelee uudella tavalla yhteisöllisyyttä ja omaa osallistumistaan ja osallisuuttaan suhteessa asiakkaaseen. Tällöin myös asiakas määrittyy osallisena, kansalaisena, eikä pelkästään asiakaspositiosta.

Asiakkaan ja työntekijän samankaltaisuuteen perustuva tulkintarepertuaari tuottaa yhteisöllistä yhteiskuntaa. Sosiaalipolitiikan toimintoja ja käytäntöjä koetellaan aina käytännöissä ja ihmisen elämänhistoriallisissa prosesseissa (Hyväri 2001, 287), jolloin kumppani-identiteetin ja yhteisöllisyyden suhdetta voidaan jäsentää yhteiskunnallisen syrjäytymisen näkökulmasta. Syrjäytymisen yhteiskunnallinen tuottaminen syntyy moraalisten kannanottojen ja marginaalistavien määrittelytapojen kautta (Helne 2002, 128; Weckroth 2006, 179). Syrjäytymisen käsittelyssä ei voida sivuuttaa sitä, mikä meitä yhdistää. Syrjäytymisessä on kyse symbolisesta ulottuvuudesta ja syrjäytymistä tuotetaan konstruktoiden avulla. Moraalisilla kannanotoilla määritellään toiseutta, yhteiskunnan ulkopuolelle jäämistä ja jättämistä.

”Työntekijäidentiteetit...”

(Helne 2002, 127, 156, 170-171.) Kumppani-identiteetti merkityksellistää asiakasta ja työntekijää yhdistäviä asioita, jolloin vältetään asiakkaan leimaamista ja yhteiskunnallista syrjäyttämistä.

Tulkitsijäidentiteetti

Työntekijät tulkitsevat työssään asiakkaan tilannetta. Avoin suhtautumistapa kohdistuu paitsi asiakastilanteeseen, myös yhteiskunnallis-kulttuuriseen todellisuuteen. Tulkitsijäidentiteetillä työntekijä ratkaisee työssä esiintyviä ristiriitoja ja hämmennystä. Asioiden määrittelemättömyyttä ja tilanteiden avoimuutta korostava puhe tarkoittaa tutun ja vieraan yhdistämistä sekä jatkuvaa oppimista. Tieto täytyy myös muodostaa tilannekohtaisesti.

TL: Miten määrittelet parisuhdeväkivalta-ilmionä?

H: [...] En perheväkivaltaa nää siinä mielessä ilmiönä, että se ois selkeesti määriteltävissä oleva asia, että pystyis löytään yhen tai kahen tai jollakin tavalla määritelty, että sitte, ku teidän näin ja näin ja sitte se häviää. Et kyl se, et jos ei ota ihmisiä ihmisinä, tilanteet sellase-naan ilman tällasia ilmiösilmlälaseja, niin kyl se on vaikeeta se työ. (03/5R/M) (mt)

Otetta voi lukea haastattelutilanteen sosiaalisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Työntekijä ottaa haastattelijan kysymyksen ikään kuin kriittikkinä. Vastauksessa otetaan kantaa tarkkaan rajattuun ja yksilotteiseen parisuhdeväkivallan määrittelyyn. Haastateltava asemoi itsensä käytännön työntekijäksi ja sitä kautta parisuhdeväkivallan kohtaajaksi. Turvakodin miestyöntekijän puheessa työ ja perheväkivalta ilmiönä asettuvat vastakkain. Ne ovat eri asioita. Puheessa on haluttomuutta määritellä parisuhdeväkivaltaa ja samanaikaisesti siinä rakentuu asiakasidentiteetti, jota työntekijä määrittelee ihmisyytenä.

H: Omia tapauksia kaikki ja mä haluaisin välttää sellasta jotenkin myös näitten perheiden kohdalla, et vaikka nää on vaikeita ja on tällä-

sia, ni mitää tietynlaisia jollain lailla kuitenkin on se oma tarinansa ja oma juttu. Se on aina mietittävä perhekohtaisesti. Tietysti, ku tää on lastensuojelulaitos, ni kiinnitetään [huomiota] siihen lasten asemaan [...] (03/YIN) (nt)

H: [...] Oikeestaan vaikea luoda mitään yleistystä, minkälaisia perheitä. Siinä sattuu olemaan yks kappale miehiä ja yks kappale naisia ja epämääräinen määrä lapsia. Oikeestaan siinä se on yhteinen osa, niin erilaisia ihmisiä ja erilaisissa elämäntilanteissa ja jotenkin erilaisilla elämänhistorioilla. (03/5R/M) (mt)

Työntekijä rakentaa identiteettiään siten, että velvollisuutena on kohdata perheet asiakaslähteisesti. Tämä on työtä määrittävä normi. Puhe jäsenyy suhteessa asiakkaiden ja perheiden erilaisuuteen, vaikeuteen ja perhekohtaisuuteen, sisältäen käytännöistä nousevaa tietoa parisuhdeväkivallasta (ks. Baldwin 2004, 46). Lastensuojelullinen lähtökohta tulee puheessa esille siirtymänä yksilökohtaisen asiakaskuvauksen jälkeen. Siirtymällä tarkoitan, että työntekijä ikään kuin kesken puheen muistaa työn virallisen tavoitteen. Myös toisessa otteessa pyritään yleistysten välttämiseen ja korostetaan asiakkaiden yksilöllisyyttä. Otteista ensimmäinen kuvaa naisten kanssa tehtävää työtä ja toinen turvakodin miestyötä.

H: [...] tää on sillä tavalla jännä työ, että kun sä oot keksimässä jonkun hahmon, mihin sä voit nojata, ni siin samassa hetkessä sun pitää olla valmis hylkäämään se [...] (03/9R/M) (mt)

Työntekijän täytyy olla valmis hylkäämään valmiit ajatusmallit. Työntekijä asettaa avoimuuden eräänlaiseksi velvollisuudeksi ja pakoksi. Varmuuden hylkääminen rakentaa työntekijän identiteettiä, sillä käytännön työssä ei pärjää, jos jää kiinni staattiseen ja pysyvään tietoon. Kun työntekijä on reflektiivisessä suhteessa itseensä

”Työntekijäidentiteetit..”

ja perustelee omia valintojaan, ei ole olemassa varmuutta, vaan jatkuva epävarmuus, jossa työntekijä kamppailee.

H: Yks semmonen, minkä mä oon nähny tämmösestä kapeesta on huume kulttuurin muutos. Se niin, joka näkyy väkivaltana. On suunnattoman paljon sekakäyttäjiä, joka näkyy sit näissä, et ei oikeen tiedä, mikä on alkoholin osuus. Must tuntuu, et semmosta yhtenäistä alkoholikulttuuria ei enää tässä Suomessa ole [...] (03/YIM) (nt)

Edellisessä otteessa on epävarmuutta muutoksesta. Työntekijä sijoittaa omat kokemuksensa yhteiskunnalliseen kontekstiin. Käsitys päihdekulttuurin muutoksesta tuodaan esille havaintoina, kun työntekijä näkee muutoksen merkkejä asiakasperheiden tilanteessa. Alkoholin osuutta on vaikea arvioida, sitä ei oikein tiedä. Yhtenäinen, määriteltävissä oleva alkoholikulttuuri on hävinnyt. Tieto artikuloiutu mahdollisena ja epävarmana (ks. Parton 2004, 42).

Kun työntekijät puhuvat käytännöistä, he käyttävät siihen liittyvää kieltä, ei tutkimuskieltä. Näkeminen on eräänlainen tiedonmuodostuksen metafora, mikä voi yhdistyä konkreettiseen havainnointiin, mutta sen voi tulkita myös yhtenä kokemustiedon ilmentymänä. Työntekijä viittaa näkemisellä usein menneeseen ja asioihin, joissa hän itse on ollut mukana. Samanaikaisesti näkeminen tiedonmetaforana liittyy tiedon yhteisölliseen, turvakodissa tai yleisemmin kulttuurissa jaettuun tietoon. Puheessa työntekijä irtautuu välittömästä kokemuksesta ja ilmaisee asiat yleisemmin. Asiat eivät ole varmoja, vaan ne tuntuvat muuttuneen. Jennifer Osmond ja Ian O'Connor (2004, 688) ovat saaneet samanlaisia tuloksia: formaalitiieto ei suoraviivaisesti ohjaa käytäntöä. Informaalitiieto on käytännöissä tärkeässä roolissa. Kyse on myös siitä, kuinka työntekijät tuovat heillä olevan tiedon esille. Faktatieto ei ole puhetta käytännöistä, se ei ole käytännön kieltä.

Pohdinta

Tässä artikkelissa on tutkittu turvakodin työntekijöiden identiteettimäärittelyksiä ja niihin kytkeytyviä tiedonmuotoja. Yksi ja sama työntekijä voi orientoitua työhön eri identiteettien kautta, jolloin itsemäärittely ei kuvaa pysyvää minuutta. Aineiston analyysissa on käytetty tulkintarepertuaareja, jotka ovat yhtenäisiä ja ristiriidattomia puhekokonaisuuksia ja joita tunnustetaan puheen piirteistä. Tulkintarepertuaari tuottaa identiteetin. Tulosten mukaan työntekijän ja asiakkaan eroa kuvaava repertuaari tuottaa erillisen työntekijän identiteetin. Tällöin puhe sisältää vaihtoehdottomuutta ja lähes pakkoa kuvaavia ilmaisuja. Työntekijän ja asiakkaan samankaltaisuus-repertuaari rakentaa kumppanuutta, jolloin puhuja asettuu asiakkaan asemaan. Asioiden määrittelemättömyyttä ja tilanteiden avoimuutta kuvaava repertuaari merkitsee tulkitsijäidentiteettiä ja tällöin itse koettu yhdistetään yhteiskunnallis-kulttuuriseen todellisuuteen. Tutkimuskohteen tarkastelu tiedon muotoina osoittaa, kuinka tietty identiteetti on puhujalle relevantti. Erillisyyks itsেমäärittelynä tarkoittaa sekä kokemuksellisen että reflektiivisen tiedon käyttöä työssä, kumppanuus kulminoituu informaaliseseen, hiljaiseen, intuitiiviseen ja kokemukselliseen tietoon ja tulkitsija refleksiiviseen tietoon, jolloin työntekijä suuntautuu laajemmin kuin pelkästään asiakassuhteen kautta.

Identiteettejä voi tarkastella suhteessa parisuhdeväkivallan erityispiirteisiin. Miestyössä vaarana on, että väkivalta sivuutetaan, koska työntekijä ja asiakas jakavat samanlaisia uskomuksia ja tunteita (Moran & Wilson 1999, 82; Nyqvist 2004, 123). Tällöin väkivaltaisen miehen ei pidä ottaa vastuuta omista teoistaan tai käyttäytymisestään (Buckley 1999, 96). Turvakotityön näkökulmasta erillisen työntekijän identiteetti vastaa hyvin väkivaltatyön haasteeseen, mikä koskee väkivallan tekijän vastuuttamista teoistaan (ks. Keskinen 2005, 182). Tällöin työntekijällä on selkeä päämäärä, johon hän pyrkii. Naistyössä erillisen

”Työntekijäidentiteetit...”

työntekijän identiteetti voi korostua silloin, kun lapsen etu on työtä ohjaava periaate.

Turvakotityöntekijöiden tuottaman toisen identiteetin, kumppanuuden, kautta työntekijä voi liittoutua asiakkaan kanssa. Tätä on pidetty tärkeänä erityisesti silloin, kun työskennellään väkivaltaa kokeneiden naisten kanssa (Holma 2005, 161; Keskinen 2005, 182-183). Liittoutumalla työntekijä kuuntelee uhria ilman syyllistämistä ja asettuu vastustamaan väkivaltaa. Kumppanuusidentiteetti sisältää hiljaista tietoa. Tämä on viime aikoina puhututtanut sosiaalityön tutkijoita (esim. Kuusisto-Niemi & Kääriäinen 2005) ja sen on katsottu estävän sosiaalityön professionaalistumisen. Mielestäni työtä täytyy pyrkiä sanallistamaan ja käsitteellistämään, sillä tämähän on reflektiivisen työotteen edellytys. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, että esimerkiksi turvakodeissa tehtävässä sosiaalialan työssä on hiljaista tietoa.

Turvakotityössä tulkitsijaidentiteetti yhdistää kumppanuutta ja erillisen työntekijän identiteettiä ja toimii kittinä tiedon muotojen yhdistämisessä. Ristiriitaiset ja hämmennystä aiheuttavat asiat eivät ratkea kumppanuudella tai erillisen työntekijäidentiteetin kautta, eikä niihin anna vastauksia yksin informaalinen tai formaalinen tieto, vaan niiden luova yhdistäminen. Tulkitsijaidentiteetti mahdollistaa asiantuntijuuden avoimuuden. Avoimella asiantuntijuudella tarkoitetaan ongelmien uudelleen määrittelyä ja neuvottelujen kautta syntyvää tiedon pätevyyttä (Eräsaari 2003; Eräsaari 2004). Tulokset osoittavat, että turvakotityön käytäntöjä ei tavoiteta sosiaalisten ongelmien määrittelyillä eikä kuvaamalla asiakastyön menetelmiä tai institutionaalisia tavoitteita. Nämä kaikki peittävät alleen käytäntöjen moninaisuuden.

Viitteet

¹ Teksti pohjautuu laajempaan turvakotityöntekijöiden käytäntösidonnaista asiantuntijuutta kuvaavaan tutkimukseen (Laine 2005).

² Hain tutkimusluvan kohdeyhteisöistä syksyllä 2002. Tutkimuslupa-anomus koski myös vuonna 2001 kerätyn aineiston käyttöä tutkimusaineistona. Toisessa turvakodissa tutkimusluvan myönsi toiminnanjohtaja ja toisessa yhdistyksen johtokunta.

³ Taloudenhoitaja oli mukana ryhmähaastattelussa ensimmäisessä aineistonkeruuvaiheessa, jolloin kerättyä aineistoa käytettiin apuna myös kehittämisprojektin (Laine 2002; 2004) aloittamisessa.

⁴ Suluisa oleva tunniste (03/Y/M) tarkoittaa vuonna 2003 kerättyä aineistoa, mikä on tuotettu yksilöhaastattelussa (Y) ja puhujana on miestyöntekijä (M). Tunnisteen ensimmäinen osa on siis aineistonkeruuvuosi, toinen merkki Y tai R tarkoittaa yksilö- tai ryhmä haastattelua ja kolmas merkki puhujan sukupuolta. Merkintä (nt) tarkoittaa, että haastattelussa puhutaan naisten kanssa tehtävästä työstä. Vastaavasti (mt) tarkoittaa miesten kanssa tehtävää työtä. Otteen kysymysoosan edessä oleva TL (Terhi Laine) tarkoittaa artikkelin tekijää haastateltavan roolissa ja H tarkoittaa haastateltavaa.

Kirjallisuus

Antaki, Charles & Widdicombe, Sue (1998) *Identities as an Achievement and as a Tool*. Teoksessa Charles Antaki & Sue Widdicombe (toim.) *Identities in Talk*. London, Thousand Oak, New Delhi: Sage, 1-14.

Anttonen, Anneli (1997) *Feminismi ja sosiaalipoliittikka*. Miten sukupuolesta tehtiin yhteiskuntateoreettinen ja sosiaalipoliittinen avainkäsite. Tampere: Tampere University Press.

Arnkil, Tom Erik (2005) *Metaforat, dialogisuus ja käytäntötutkimus*. Teoksessa Mirja Satka & Synnöve Karvinen-Niinikoski & Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) *Sosiaalityön käytäntötutkimus*. Helsinki: Palmeniakustannus, 173-200.

Arppe, Tiina (1992) *Pyhän jäännökset*. Ranskalaisia rajanylityksiä: Mauss, Bataille, Baudrillard. Helsinki: Tutkijaliitto.

Baldwin, Mark (2004) *Critical Reflection: Opportunities and Threats to Professional Learning and Service Development in Social Work Organizations*. Teoksessa Nick Gould & Mark Baldwin (toim.) *Social Work, Critical Reflection and the Learning Organization*. Hants, Burlington: Ashgate, 41-56.

Buckley, Karen (1999) *Managing Violence; Managing Masculinity*. Teoksessa Hazel Kemshell & Jacki Pritchard

”Työntekijäidentiteetit...”

- (toim.) *Good Practice in Working with Violence*. Good Practice Series 6. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 91-105.
- Burr, Vivien (1998) *Overview: Realism, Relativism, Social Constructionism and Discourse*. Teoksessa Ian Parker (toim.) *Social Constructionism, Discourse and Realism*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage, 13-26.
- Böök, Marja Leena (2001) *Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 182. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Edley, Nigel (2001) *Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions*. Teoksessa Margaret Wetherell & Stephanie Taylor & Simeon J. Yates (toim.) *Discourse as Data. A Guide for Analysis*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage, 189-228.
- Eräsaari, Risto (2003) *Open-Context Expertise*. Teoksessa Arno Bammé & Günther Getzinger & Bernhard Wieser (toim.) *Yearbook 2003 of the Institute for Advanced Studies on Science, Technology and Society*. Wien: Profil, 31-66.
- Eräsaari, Risto (2004) *Context-anchorage and Handmaiden of Meaning*. Teoksessa Arno Bammé & Günther Getzinger & Bernhard Wieser (toim.) *Yearbook 2004 of the Institute for Advanced Studies on Science, Technology and Society*. München: Profil, 29-54.
- Fook, Jan (2002) *Social Work. Critical Theory and Practice*. London: Sage.
- Fook, Jan (2004) *Critical Reflection and Transformative Possibilities*. Teoksessa Linda Davies & Peter Leonard (toim.) *Social Work in a Corporate Era. Practices of Power and Resistance*. Hants and Burlington: Ashgate: 16-30.
- Fook, Jan (2005) *Kriittisen reflektion perusteoriaa*. Fin-Soc Sosiaalialan menetelmien arviointi 1, 4-10.
- Habermas, Jürgen (1987) *The theory of communicative action*. Volume 2: *Lifeworld and System. The Critique of Functionalist Reason*. Boston: Beacon Press.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Healy, Karen & Meagher, Gabrielle (2004) *The Professionalization of Social Work*. *British Journal of Social Work* 34 (2), 243-260.
- Healy, Karen (2005) *Social Work Theories In Context: Creating Frameworks for Practice*. New York: Pelgrave Macmillan.
- Heinänen, Airi (1992) *Lapsen tasa-arvoa tavoittamassa. Ensi- ja turvakotien liiton historiikki 1945-1990*. Julkaisuja 13. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Helne, Tuula (2002) *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Tutkimuksia 123. Helsinki: Stakes.
- Holma, Juha, M. (2005) *Parisuhte- ja perheväkivallan turvallinen ehkäisy ja hoito*. Teoksessa Juha M. Holma & Jarl Wahlström (toim.) *Iskuryhmä. Miesten puhetta*
- Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä*. Helsinki: Yliopistopaino, 154-175.
- Husso, Marita (2003) *Parisuhteväkivalta. Lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino.
- Hyväri, Susanna (2001) *Vallattomuudesta vastuuseen. Kokemuksen politiikan sankaritarinoina*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3. Vammala: Tietosanomat Oy.
- Jaatinen, Jaana (1995) *Alkoholi-ongelman avoimuus ja sulkeutuneisuus*. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat*. Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 99-126.
- Jokinen, Arja (1995) *Neuvottelu asiakkaan identiteeteistä*. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat*. Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 127-154.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (1995) *Tulkitseva sosiaalityö*. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat*. Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 9-31.
- Jokinen, Arto (2000) *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press.
- Juhila, Kirsi (2004) *Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Historiaa ja nykysuuntauksia*. *Janus* 12 (2) 2004, 155-183.
- Karvinen, Synnöve (1993) *Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä*. Teoksessa Riitta Granfelt & Harri Jokiranta & Synnöve Karvinen & Aila-Leena Matthes & Anneli Pohjola (toim.) *Monisärmäinen sosiaalityö*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 15-51.
- Karvinen, Synnöve (1996) *Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen*. *Julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet* 34. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2005) *Luovan asiantuntijuuden jännitteet – joustavasti mallikkaaseen sosiaalityöhön*. Teoksessa Mirja Satka & Synnöve Karvinen-Niinikoski & Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) *Sosiaalityön käytäntötutkimus*. Helsinki: Palmenia Kustannus, 73-96.
- Keskinen, Suvi (1996) *Väkivaltainen avioliitto naisten elämänerroissa*. *Naistutkimusraportteja* 3. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Keskinen, Suvi (2005) *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat*. *Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt*. Tampere: Tampere University Press.
- Kuusisto-Niemi, Sirpa & Kääriäinen, Aino (2005) *Hiljaisen tiedon vallasta näkyvän tiedon valtaan – puheen- vuoro tiedon näkyväksi tekemisen puolesta*. *Janus* 13 (4), 452- 460.
- Laine, Terhi (2002) *Ensi- ja turvakotipalvelut ja henkilös-*

”Työntekijäidentiteetit...”

- toyn hyvinvointi – selvitys kehittämissuorituksen käynnistämiseksi. Julkaisuja 2. Järvenpää: Seurakuntaopiston ja Diakonia-ammattikorkeakoulun Järvenpään yksikkö.
- Laine, Terhi (2004) Ensi- ja turvakotitoiminnan palveluprosessin kehittäminen ja työssä jaksaminen. ETU-projektin loppuraportti. D työpapereita 10. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Laine, Terhi (2005) Turvakotityön käytännöt, asiantuntijuus ja sukupuolen merkitykset. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lehtonen, Mikko (2000) Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino.
- Moran, David & Wilson, Monica (1999) Working with Men Who Are Violent to Partners – Striving for Good Practice. Teoksessa Hazel Kemshell & Jacki Pritchard (toim.) Good Practice in Working with Violence. Good Practice Series 6. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 74-90.
- Nyqvist, Leo (2004) Sukupuoli parisuhdeväkivallan ammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa Marjo Kuronen & Riitta Granfelt & Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 101-130.
- Osmond, Jannifer & O'Connor, Ian (2004) Formalized and Unformalized: Practitioners' Communication of Knowledge in Practice. British Journal of Social Work 34, 677-692.
- Parton Nigel (2004) Post-Theories for Practice: Challenging the Dogmas. Teoksessa Linda Davies & Peter Leonard (toim.) Social Work in a Corporate Era. Practices of Power and Resistance. Hants, Burlington: Ashgate, 31-44.
- Pehkonen, Pirjo (2003) Naisen puolesta, ei miestä vastaan. Suomalainen naisliike väkivaltaa vastustamassa. Sosiologian laitoksen raportteja 2. Joensuu: Joensuun yliopisto
- Peräkylä, Anssi (1990) Kuoleman monet kasvot. Identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa. Tampere: Vastapaino.
- Piispa, Minna (2004) Väkipalja ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely survey-tutkimuksessa. Tutkimuksia 241. Helsinki: Tilastokeskus.
- Pohjola, Anneli (1999) Kansalaisten toiminta-areenat. Teoksessa Liisa Hokkanen & Petri Kinnunen & Martti Siisänen (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 62-77.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987) Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour. London: Sage.
- Ronkainen, Suvi (1998) Sukupuolistunut väkipalja ja sen tutkimus Suomessa – Tutkimuksen katveet valokeilassa. Naistutkimusraportteja 2. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Ronkainen, Suvi (1999) Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Satka, Mirja (1994) Sosiaalinen työ peräänkatsojajäsenenä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jouko Jaakkola & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen (toim.) Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaaliturvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 261-339.
- Saurama, Erja (2002) Vastoin vanhempien tahtoa. Tutkimuksia 7. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Suoninen, Eero (1993) Mistä on perheenäidit tehty? Haastattelupuheen analyysi. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 111-150.
- Suoninen, Eero (1997) Miten tutkia moniäänistä ihmistä. Acta Universitatis Tamperensis 530. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Tynjälä, Päivi (2004) Asiantuntijuus ja työkuultuurit opettajan ammatissa. Kasvatus (2), 174-190.
- Törrönen, Jukka (1999) Juomisen vapaus ja vastuu. Sosiologia 37 (3), 243-255.
- Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2004) Ravintola, sosiaalisuus ja kulttuuriset eronteot. Sosiologia 41 (4), 322-336.
- Weckroth, Antti (2006) Valta ja merkitysten tuottaminen korvaushoidossa. Etnografinen tutkimus huumehoitolaitoksesta. Julkaisuja 47. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.
- Wenger, Etienne (1998) Communities of Practice. Learning, Meaning, and Identity. Cambridge University Press.
- Wetherell, Margaret (1996) Life histories/ social histories. Teoksessa Margaret Wetherell (toim.) Identities, Groups and Social Issues. London, Thousand Oak, New Delhi: Sage, 299-361.
- Wetherell, Margaret & Potter, Jonathan (1988) Discourse Analysis And the Identification of Interpretative repertoires. Teoksessa Charles Antaki (toim.) Analysing Everyday Explanation. A Casework of Methods. London, New Delhi, Newbury Park, Beverly Hills: Sage, 168-183.
- Widdicombe, Sue (1998) Identity as an Analyst' and Participants' Resource. Teoksessa Charles Antaki & Sue Widdicombe (toim.) Identities in Talk. London, Thousand Oak, New Delhi: Sage, 191-2006.
- Virokannas, Elina (2004) Normaalin rajan molemmilla puolilla. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteettien rakentumisesta. Tutkimuksia 144. Helsinki: Stakes.